

періодом стабілізації прізвищ на інших територіях України.

ЛІТЕРАТУРА

Худаш: Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – К., 1977. –236 с.

ОКРЗ: Описи королівщини в руських землях XVI в. – Львів, 1895-1900. – Т.1-3.

КТ: Крайова Табуля, м. Львів. Книга записів майнових документів жителів сіл. – ЦДІА України у Львові, ф. 166, оп. 1, спр. 2159, спр. 1934, спр. 1279.

СКС: Судова книга Станіслава. Протоколи допиту опришків (1739-1740 рр.) – Львівська наукова бібліотека ім. Стефаника АН України. – Відділ рукописів, ф. 145, 19/93. – С. 73-170.

ФМ: Францисканська метрика 1819-1820 рр. ЦДІА України у Львові, ф. 20, опис XI.

Matr.: Matricularum Regni Poloniae Summaria. – Т.2 (1492-1501), Varsoviae, МСМ УП.

Bohdana Blyzniuk. Normalization and codification of personal names on the territory of Hutsulshchyna. *The article deals with the analysis of the peculiarities of naming Hutsul people in the XV-XIX centuries as well as of the normalization and codification of personal names on the territory of Hutsulshchyna in the second half of the XIX century.*

Key words: *antroponym, personal name, surname.*

Ганна Бучко (Тернопіль)

“ДЕПАТРОНІМІЗАЦІЯ” ЯК МОВНИЙ ФАКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ

У статті на матеріалі антропонімії Бойківщини характеризуються процеси, які сприяли формуванню українських прізвищ як незмінних стабільних знаків. Порівняння історичного та сучасного антропонімікону показує, що важливу роль у формуванні українських прізвищ відіграло різке зменшення посесивних дериватів, які активно використовувалися як додаткові до імені засоби ідентифікації особи у “допрізвищевий” період.

Ключові слова: *прізвище, прізвисько, ідентифікація особи, патронім, депатронімізація.*

Стабілізація українських прізвищ відбулася на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. у результаті закріплення за громадянами тих додаткових іменувань, які протягом довгого часу використовувалися у побуті та в офіційних документах при власному імені. У переважній більшості це були назви дітей за батьком або матір'ю (патроніми у найширшому розумінні цього терміна), прізвиська та деякі апелювативні означення особи (за заняттям, етнічною приналежністю, місцем походження чи проживання і т. п.).

Формування українських прізвищ як спадкових іменувань почалося ще в давньоруський період і пов'язується, закономірно, з іменуваннями батьків першоносія спадкової назви, тобто творенням патронімів. Останні займали провідне місце у дволексемній формулі іменування і уже з ХІІ ст. мали переважно синтетичний характер. [Skulina II: 139]. Морфологічними показниками патронімічності з найдавніших часів були власне патронімні суфікси *-ич, -ович/-евич, -инич* та посесивні форманти *-ов/-ев (>ів) , -ин*, а згодом ще й ряд поліфункціональних суфіксів, які в різний час та у різних регіонах виконували патронімічну функцію [Медвідь: 13; Гумецька: 9, 23; Худаш: 121-126; Керста: 18-23; Чучка: 610-615]. Раніше чи пізніше суфікси втрачають своє живе патронімічне значення; певні структурні моделі перестають бути мотивованими назвами і стабілізуються як спадкові незмінні іменування. Найдовше пряме відношення до предків виражали присвійні форманти *-ів* та *-ин*.

Патроніми творилися як від імені батька, так і від його інших іменувань. Таким чином, появи наших прізвищ завдячуємо, в першу чергу, патронімізації власних імен, прізвиस्क, апелятивних означень особи.

Функціонуючи протягом довгого часу як важливий елемент ідентифікації особи, передаючись часто у спадок, патроніми, прізвиська та апелятивні означення особи не мали стабільного характеру по відношенню до денотата: вони не були обов'язковими для використання, у їх вживанні допускалися різного роду варіанти (фонетичні, графічні, словотвірні), зрештою, одна і та ж особа могла ідентифікуватися різними найменнями. Ці антропоніми своєю функцією та структурою практично не відрізнялися від сучасних прізвищ, проте прізвищами як юридичним поняттям вони стали тільки у ХІХ ст. З цього приводу дослідник української історичної антропонімії М. Худаш зауважує „Про прізвища у сучасному розумінні цього терміна можна говорити починаючи з 30-их років ХІХ ст., але ще до кінця століття у ідентифікації низів суспільства, особливо селянства, існували відхилення навіть в урядових документах, поки на всій українській етнічній території не були уже запроваджені кодифіковане право і відповідні правила користування особовими назвами” [Худаш: 97].

Утвердженню антропонімів, що вживалися для ідентифікації особи поруч з власним іменем, як незмінних стабільних іменувань сприяли, крім юридичних заходів, певні мовні фактори, які можна виявити тільки шляхом аналізу та порівняння антропонімії на різних часових зрізах.

На жаль, ми не маємо в Україні загальнонаціональних словників чи хоч би реєстрів ні сучасних прізвищ, ні тих іменувань, які вживалися для ідентифікації особи у допрізвищевий період., щоб можна було робити такий порівняльний аналіз.

Проте порівняльна характеристика історичного та сучасного антропонімікону навіть окремих регіонів дає можливість виявити певні мовні фактори, що сприяли формуванню та стабілізації прізвищ.

Стабілізуючі процеси у класі українських прізвищ ілюструє проведений нами діахронічний аналіз української антропонімії Галицької Бойківщини. Цей давнозаселений регіон Карпат та Підкарпаття не зазнав значних міграційних змін. Переважна більшість сільського населення краю є корінними жителями. На це вказували інформатори під час експедиційного збору сучасних прізвищ у 280 населених пунктах. Історичний матеріал, тобто антропоніми періоду становлення прізвищ, почерпнутий нами з рукописних джерел – так званих Йосифінської і Францисканської метрик (далі ЙМ і ФМ) – перших поземельних кадастрів Галичини 1785-1788 і 1818-1820 рр.¹ Антропонімний текст цих документів включає офіційні для того часу іменування практично всього дорослого чоловічого і частково жіночого населення з кожного села. Цінність метрик для аналізу формування і стабілізації прізвищ полягає в тому, що іменування майже кожної особи у документі фіксується декілька разів, а це допомагає не тільки правильно відчитати окремі антропоніми, але й прослідкувати за змінами в номінації людей, виявити причини нестабільності антропонімійної системи на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст.

Таким чином, антропонімія однієї і тієї ж території була проаналізована на трьох хронологічних зрізах: кінець ХУІІІ ст. – час активного формування українських прізвищ, перша половина ХІХ ст. – час юридичної стабілізації антропонімії, друга половина ХХ ст. – сучасна стабільна офіційна антропонімійна система.

В антропонімному тексті ЙМ (кінець ХУІІІ ст.) ідентифікація особи здійснена переважно за допомогою двох елементів – власного імені та, використовуючи термін М. Худаша, – прізвищевої назви (інакше – прізвища на етапі його формування). Останні утворювалися від імен батька чи матері або від прізвищ та деяких апелювативних означень батька чи самого носія: *Iwan Meszko, Andryi Symenow, Luć Wasiow, Jacko Krupczak, Sawka Kałynicz, Iwan Wasyliszyn, Andruś Lomaga, Stefan Husak, Iwan Niskohuz* (с. Нижне

¹ Йосифінська і Францисканська метрики знаходяться у ЦДДА України у Львові, фонди 19 і 20.

Висоцьке); *Iwana Drabowicza*¹, *Jacka Ochabowego*, *Lucia Stegurynego*, *Hrycia Szczeka*, *Wasyła Tyby* (с.Верхне Гусине).

Встановити сьогодні, які з цих іменувань на час їх фіксації у документі були ще мотивованими назвами, а які уже мали спадковий характер, – практично неможливо. Формально вони збігаються з своїми етимонами – іменами чи прізвищами, або ж оформлені патронімними чи посесивними суфіксами. Через 30-40 років спосіб номінації осіб практично не змінився. У ФМ антропонімна формула теж складається з двох компонентів, проте додаткове до імені наймення переміщається з постпозиції в препозицію відносно імені, що свідчить про збільшення ваги цієї назви в ідентифікації особи. Зрештою, у 20-30-их роках ХІХ ст. цю назву уже можна кваліфікувати як прізвище: *Kuban Hryć*, *Semenow Iwan*, *Ciko Wasyl*, *Hołowczak Jurko*, *Husak Pawło* (с. Нижне Висоцьке); *Drabowicz Jacko*, *Lemkow Iwan*, *Ochabow Jurko*, *Stegurin Andrij*, *Tyba Onofry* (с. Верхне Гусине).

Із 7000 іменувань прізвищевого типу, що репрезентують антропонімію 250 сіл Бойківщини у ЙМ та ФМ, приблизно 40% утворені семантичним способом. Вони співвідносяться з усіма видами чоловічих антропонімів – іменами, прізвищами, апелятивними означеннями особи: *Hawryło*, *Hrycur*, *Krysio*, *Meleń*, *Sawula*; *Worona*, *Kopystka*, *Moroz*; *Diak*, *Polatayko*, *Prystay*. Не знаходимо семантичних дериватів від жіночих імен та андронімів. Морфологічним способом творилися спадкові іменування від усіх видів чоловічих і жіночих іменувань за допомогою власне патронімних суфіксів -*ович/-евич*, -*ич*, посесивних -*ів* (у записах ЙМ та ФМ – переважно -*ow*), -*ин* (у ЙМ і ФМ -*in* або -*yn*) та ряду інших формантів, з яких для Бойківщини найпродуктивнішим був суфікс -*ак* (-*як*), -*чак*: *Ihnatowycz*, *Turewicz*, *Magdycz*; *Maniow*, *Hrycyszyn*; *Antoniak*, *Hafiak*; *Berczak*, *Hołotiak*.

Спосіб творення прізвищевої назви (семантичний чи морфологічний) до певної міри пов'язаний з семантикою та структурою лексичної бази цієї

¹ У ЙМ антропонімний текст подає іменування осіб у родовому відмінку однини, оскільки йдеться про хату і ділянку певної особи.

назви. Від імен, особливо повних та усічених, прізвищеві назви творились переважно морфологічним способом: *Antoniewicz, Hermanowicz, Kuziowicz, Wasylow, Stefanow, Hnatow, Nestorak, Romaniak, Filak*. Суттєву перевагу мають морфологічні деривати у тих випадках, коли лексичною базою їх є прізвиська, співвідносні з слов'янськими автохтонними відкомполітними іменами: *Berczak, Hodynec, Radewicz*.

Семантичний спосіб переважає при творенні додаткових іменувань від апелятивних означень особи чи від прізвищ-особових апелятивів: *Hospodar, Wynnyk, Wolanski, Zapotoczny, Zwarycz, Lemko, Opiekon, Pławianyk; Walyło, Welet, Horbaty, Nahlak, Rudy*. Тільки морфологічним способом творились аналогічні антропоніми від жіночих імен і андронімів: *Warwarycz, Marusyn, Panczyszak, Kosturczyn, Pilipkanicz*.

Прізвищеві назви, утворені семантичним способом від прізвищ чи апелятивних означень особи, на час запису в документах могли належати як самому носієві, так і його батькові. Натомість прізвищеві назви, що співвідносяться з особовими іменами (як в іменуваннях *Iwan Borys, Stefan Makar, Iwan Sydor, Fedio Krysio, Wasyl Tymko*), без сумніву, могли вказувати тільки на ім'я батька денотата. На механізм творення таких „безафіксних патронімів” (без видимих ознак „патронімічності”) вказував І. Крип'якевич, досліджуючи особові назви львівських міщан ХУІ ст.: „Жив міщанин з хресним іменем Микулка (Микола)... син його зве ся спершу по батькови Микулчич, але пізніше затрачує ся пам'ять про се, що він був сином Микулки і що в прізвищу зазначене його походження й замість Яцько Микулчич він стає звати ся Яцько Микулка, ... хресне ім'я батька робить ся назвиском сина” (Крип'якевич: 89).

Історичний матеріал кінця ХУІІІ ст. досить переконливо виявляє нестабільний характер тогочасної офіційної системи іменувань. Проявляється це на різних рівнях – фонетичному, графічному, морфологічному та словотвірному. Фонетичні та графічні варіанти антропонімів у ЙМ викликані як особливостями бойківського діалекту, так і

тим фактом, що писарі-неукраїнці під впливом фонологічної системи своєї рідної мови часто несвідомо перекручували українські назви. Переважно це проявляється у зміщуванні (нерозрізненні) ненаголошених голосних; опозиціях *i – u, e – u, o – y, o – i, e – i; z – r, z – x*; дзвінких – глухих, твердих – м'яких, свистячих – шиплячих і ін.: *Babyi – Babi, Demyd – Dymyd, Soroka – Suroka, Hrom – Hrim, Kmetyk – Kmityk; Hadycz – Gadycz, Buhay – Buchay, Badko – Batko, Wasunik – Wasiunik, Suszko – Szuszko, Kloncak – Klonczak*. З часом такі фонетичні варіанти уніфікуються і надалі зберігається переважно той варіант, який більше відповідає нормам української мови. Серед сучасних прізвищ Бойківщини є: *Бабій, Демид, Сорока, Кметик, Гадич, Бугай, Клонцак*.

Найвиразніше нестабільний характер прізвищевих назв виявляється у їх лексичній та словотвірній варіантності. Лексичними варіантами вважаємо різні іменування, які називають одну і ту ж особу: *Kochanow – він же Kucharz* (с. Новошин), *Iwanczykow – Litwin* (с. Нижне – давня назва Ботелка Нижня), *Kohut – Potkanicz* (с. Опорець), *Danko Gutczak – Danko Gontarz* (с. Бориня), *Lukaszow – Tokarow* (с. Труханів); *Prokop Pinach – Prokop Matczyszyn, Michaylo Puculak – Michaylo Jacynin* (с.Поляниця).

Ще красномовніше лексична варіантність виявляється у записах такого типу: *Hawryłow Iwan vel Babiniec* (с. Верхне), *Choma Gryżow seu Wasylow, Michaylo Tymkow seu Stelmach, Stefan Ihnatow seu Luczyn* (с. Слобода Болахівська), *Tymka Syniukowego alias Mysiuwego* (с. Турочка). Лексичні варіанти засвідчують, що у побуті особа могла ідентифікуватися патронімом, вказівкою на заняття чи прізвиськом. Останніх у людини могло бути декілька і між ними, пише В. Охримович, велася „жорстока боротьба за існування, поки остаточно одне прізвище, найбільш пристосоване, не перемагає і не переживає інших” [Охримович: 303].

Шляхи формування прізвищ виявляються і у наявності словотвірних варіантів антропонімів, тобто різних за словотвірною структурою іменувань однієї особи, утворених від одного етимона: *Diakow – він же Diakowucz*

(с. Верхнячка, давнє Вижлів), *Hasulow – Hasulycz* (с. Хащоване), *Hawrylow – Hawrylak* (с. Лопушниця), *Drabowicz – Drabow* (с.Верхне Гусине). Найчастіше словотвірна варіантність виражається наявністю паралельних іменувань особи у формі “семантичного патроніма” та посесивної назви: *Iwan Onysko*, він же – *Iwan Onyskow*, аналогічно: *Wasył Kość – Wasył Kośćow* (с. Лімна), *Hryń Mysko – Hryń Myskow* (с. Ісаї), *Iwan Danilko – Iwan Danilkow* (с. Хащів). Особливий випадок словотвірної варіантності репрезентується іменуваннями на зразок: *Mykytyn – він же Mykytyszyn* (с. Кальна), *Ihnatow – Ihnatyszyn* (с. Козьова). Такі приклади вказують на використання різних мотивів появи прізвищ: у першому випадку – від іменування батька, у другому – матері.

Через кілька десятків років, у першій половині ХІХ ст. антропонімна варіантність в офіційних документах зменшується, але ще не зникає зовсім. Про це свідчить антропонімний текст Францисканської метрики з цієї ж території.

Нестабільний характер антропонімії на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. добре ілюструється кількісними показниками: у 250 населених пунктах Бойківщини за даними ЙМ зафіксовано майже 5,5 тисяч прізвищевих назв, а через 30 років, за даними ФМ, – трохи менше 5 тисяч. Спільними для обидвох метрик є тільки близько 3000 іменувань (41% від усієї їх кількості або 54% від числа цих назв у ЙМ і 63% – у ФМ).

Різниця у загальній кількості додаткових до імені антропонімів у ЙМ і ФМ і порівняно невелика частка таких іменувань, які збереглися у незміненому вигляді через 35 років, могла бути викликана міграцією населення чи зникненням окремих родин, але у більшості випадків – це результат нестабільного характеру способів ідентифікації особи, зокрема словотвірної варіантності антропонімів, практики ідентифікації особи різними іменуваннями (патронімом чи без нього; прізвищем, вказівкою на заняття тощо). Усе це не заперечує існування спадкових сімейних іменувань (скажімо, прізвищ не в юридичному, але в ономастичному розумінні цього

поняття) на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст., а тільки вказує на „молодість” цих назв і на „молодість” усієї офіційної антропонімійної системи, яка ще не повністю скинула (як висловився Ю. Карпенко по відношенню до топонімійної системи) „свої будівельні риштування” [Карпенко: 56].

Причиною найсерйозніших кількісних змін, які сталися в антропонімії з прізвищами у період їх становлення за порівняно невеликий час, є поступове відмирання посесивних дериватів, що можна проілюструвати такими зразками іменувань з ЙМ та ФМ. Цифра вказує на кількість аналогічних змін на 300 носіїв:

у ЙМ	у ФМ	
тільки Antonow	Antonow і Anton	10
тільки Huziakow	тільки Huziak	15
Baranow і Baran	тільки Baran	20
тільки Hamadyn	тільки Hamada	1
Hobelyn і Hobela	тільки Hobela	2

Як бачимо з наведених прикладів, частина іменувань, які в кінці ХУІІІ ст. виступають лише як присвійні назви на *-ow*, через деякий час функціонують у двох варіантах – із збереженням своєї посесивної структури і паралельно як семантичний дериват. Ще більше іменувань з посесивних дериватів перетворюються через 30-40 років на семантичні структури, тобто втрачають формальні, видимі ознаки патронімічності. Та найчастіше прізвища повністю стабілізуються в результаті збереження тільки семантичних дериватів у тих випадках, коли уже у ХУІІІ ст. намітився процес занепаду посесивних іменувань.

Таким чином, на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. чітко визначилася тенденція до стабілізації антропонімів прізвищевого типу шляхом часткової відмови в офіційній антропонімії від посесивних іменувань. Але першою половиною ХІХ ст. стабілізаційні процеси в антропонімійній системі ще не закінчилися, доказом чого є результати порівняння історичного антропонімного матеріалу з сучасними прізвищами Бойківщини як у кількісному, так і у якісному

планах. Кількість додаткових до імені антропонімів корінного населення за 200 років майже не змінилась: приблизно 7000 на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. і 6900 тепер. Проте якісний склад змінився суттєво: тільки половина сучасних прізвищ бойків фіксувалась у документах ХУІІІ-ХІХ ст., при цьому лише 2150 засвідчені і у ЙМ і у ФМ, ще 600 – тільки у ЙМ і 750 – тільки у ФМ. Друга половина прізвищ є новими у сучасному антропоніміконі бойків. В той же час 3600 іменувань з кінця ХУІІІ - початку ХІХ ст. не дійшли до наших днів.

Зміни, які відбувались у номінації жителів, дуже добре ілюструються порівняльним аналізом антропонімії будь-якого села за документами різного часу. Так, з 38 сучасних прізвищ корінного населення с. Хащованя у кінці ХІХ ст. у незміненому вигляді фіксувалися лише 4: *Барна, Ганинець, Ружилович, Якимелин* (у ЙМ: *Barna, Haninieć, Ruzilowicz, Jakimelin*). Ще 4 прізвища є своєрідними словотвірними варіантами давніх іменувань: *Бумбар* (у ЙМ *Bumbarow* , але у ФМ уже *Bumbar*), *Дребот* (у ЙМ *Drebotow* , у ФМ - *Drebot*), *Коруд* (у ЙМ *Korudowicz* і *Korudyiow*, у ФМ *Korudz*), *Щур* (у ЙМ і у ФМ – *Szczurow*) . Початок 2 сучасних прізвищ знаходимо у ФМ (перша половина ХІХ ст.): *Білинець* і *Любас* (у ФМ – *Bilinieć* і *Lubasow*). Прізвище *Федетчак*, імовірно, має відношення до давніх іменувань *Feduczak* і *Fedorczak* (ЙМ) або *Fedynczak* (ФМ). Інші сучасні прізвища с. Хащоване, за винятком *Гойчук, Побук* і *Савчур*, функціонували раніше у незміненому вигляді у сусідніх селах. Частина іменувань, які були у цьому селі раніше, але нема їх там тепер у функції прізвищ, могли бути живими іменуваннями за батьком чи матір'ю: *Daniszow* і *Danyk, Demkow, Hryniszyn, Grebeniw, Siuskow, Wasyliszyn*.

Головною причиною кількісних і якісних змін в антропоніміконі Бойківщини за 200 років вважаємо не стільки міграційні процеси чи відсутність історичних матеріалів з деяких сіл, а нестабільний характер антропонімічної системи протягом ХІХ ст. І, як і раніше, стабілізаційні процеси проявлялися в усуненні варіантів антропонімних одиниць,

субстантивациі посесивних моделей при закріпленні їх спадковими іменуваннями та ін.. Однак найважливішим фактором, що сприяв стабілізації прізвищ, став процес, що намітився уже на рубежі ХУІІІ-ХІХ століть, процес, який можна кваліфікувати як формальну „депатронімізацію” прізвищевих назв. У найзагальніших рисах це проявляється у зміні співвідношення між іменуваннями, що мають формальні ознаки патронімічності і без них.

В цілому кількість прізвищевих назв, утворених морфологічним способом, на Бойківщині з кінця ХУІІІ-початку ХІХ ст. до кінця ХХ ст. зменшилась з 55% (за матеріалами ЙМ і ФМ) до 42% (за даними експедиційного збору сучасних прізвищ). При цьому “депатронімізації” зазнали посесивні моделі і найбільше модель на *-ів*, яка 200 років тому серед морфологічних дериватів(формальних патронімів) займала перше місце. На рубежі ХУІІІ – ХІІ ст. прізвищеві назви на *-ів* становили 22,5 % від усіх іменувань морфологічного способу творення, тепер на Бойківщині серед аналогічних дериватів тільки 9,2 % прізвищ оформлені суфіксом *-ів*, і ця модель займає четверте місце після прізвищ на *-ак (як), -чак* (перше місце), *-ович/-евич* (друге місце) та *-ин* (третє місце тепер і раніше) . Відносна кількість прізвищ на *-ин* зменшилась не так різко – з 14,6% до 9,6% -, оскільки суфікс *-ин* творить присвійні прикметники від іменників І-ї відміни, а такими були переважно жіночі імена та андроніми, від яких, як відзначалось вище, не формувались спадкові назви семантичним способом. Тому маємо багато таких випадків, коли колишні наймення на зразок *Baranow* або *Bryniow* тепер на Бойківщині побутують тільки як *Баран* та *Бриньо* і *Бринь*, натомість іменування на зразок *Євчин* чи *Дмитришин* збереглися у такій же формі.

Подібні явища, що сприяли стабілізації прізвищ, прослідковуються і в інших регіонах України. В діяхронічному плані, як і прізвища Бойківщини, була проаналізована антропонімія Гуцульщини (Б. Близнюк), Західного Поділля (Н. Рульова), Опілля (Г. Панчук), Лубенщини (Л. Кравченко). Усі

дослідники відзначають суттєве збільшення семантичних дериватів у словотвірній структурі сучасних прізвищ порівняно з періодом їх становлення: на Гуцульщині прізвища, утворені семантичним способом, на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. становили 24,5%, в кінці ХХ ст. – 39,32% (Близнюк: 21). На Західному Поділлі в кінці ХУІІІ ст. було 48,95% прізвищ, утворених семантичним способом, у першій половині ХІХ ст. – 55,96%, в кінці ХХ ст. – 61,01% прізвищ (Рульова: 12), на Лубенщині семантичний спосіб творення прізвищ у середині ХУІІ ст. становив 38,29%, у другій половині ХІХ ст. – 48,3%, в кінці ХХ ст. – 51,5% (Кравченко: 14).

На Гуцульщині та Західному Поділлі, як і на Бойківщині, „депатронімізація” відбувалася в основному за рахунок зменшення посесивних дериватів, в першу чергу, моделі на *-ов(>-іє)*. Прізвищева модель на *-іє* за останні 200 років на Бойківщині та Західному Поділлі перемістилась з першого місця на четверте (Бойківщина) та шосте (Західне Поділля), на Гуцульщині – з третього на шосте; на Опіллі – з першого на друге (Панчук: 87). Відповідна кількість цих дериватів серед усіх прізвищ морфологічного способу творення у цих західних регіонах становила на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. – 22,49% (Бойківщина), 12,68 (Гуцульщина), 22,97 (кін. ХУІІІ ст. – Західне Поділля); зараз відповідно у цих регіонах прізвища на *-іє* складають 9,17%, 2,84% і 8,4%.

Зменшилась за цей же час і доля посесивних дериватів на *-ин*, але не так різко, як на *-іє*: на Бойківщині з 14,6% до 9,58%; на Гуцульщині – з 5,15% до 2,84%; на Західному Поділлі – з 14,74% до 11,68%.

„Депатронімізація” прізвищевих назв і відповідно „формування офіційної прізвищевої системи” на Лубенщині відбувалося подібно, як і у західних регіонах України, але тут різко зменшувалась частина прізвищ з суфіксом *-енко*, який був основним виразником патронімічності у цьому регіоні: у ХУІІ ст. патроніми на *-енко* становили 35,76% від загальної кількості прізвищевих назв, у другій половині ХІХ ст. – 25,05%, у кінці ХХ ст. – 18,55% (Кравченко: 11).

Проведений нами словотвірно-структурний аналіз прізвищ Бойківщини в діяхронічному плані та кількісні показники такого ж аналізу антропонімії ряду регіонів України показує, що: 1) лексична та словотвірна варіантність додаткових (до власних імен) іменувань, яка мала місце не тільки у побуті, але і в офіційних документах, поступово зменшується; 2) посесивні іменування ближче до нашого часу субстантивуються; 3) у ХХ ст. значно змінюється, порівняно з минулими століттями, співвідношення кількості прізвищ, утворених морфологічним і семантичним способом, на користь останніх. Така зміна відбувалася переважно за рахунок зменшення кількості прізвищ на *-ів* та *-ин* (у західних регіонах) та на *-енко* (на Лубенщині) шляхом формальної “депатронізації” цих моделей, оскільки вони найдовше зберігали присвійні конотації. Цим офіційна антропонімія система відмежовувалась від народно-розмовної, в якій і тепер у побуті вживаються посесивні деривати для номінації дітей не тільки від імен та прізвиць, але і від прізвищ батьків.

ЛІТЕРАТУРА

- Близнюк: Близнюк Б.Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку: Автореф. канд. філол. наук. – Львів, 1997.
- Гумецька: Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови ХІУ-ХУ ст.– К.: Вид-во АН УРСР, 1958.
- Карпенко: Карпенко Ю. О. Признаки молодости топонимической системы // Перспективы развития славянской ономастики.– М.: Наука, 1980.- С.48-57.
- Керста: Керста Р.Й. Українська антропонімія ХУІ ст. Чоловічі іменування. – К.: Наук. думка, 1984. – 152 с.
- Кравченко: Кравченко Л.О. Антропонімія Лубенщини: Автореферат дис. канд. філол. наук. – Київ, 2002.
- Крип’якевич: Крип’якевич І. Львівська Русь в першій половині ХУІ віку, [в:] Записки наукового товариства ім. Шевченка, 1907, т.7. – С. 77-106.

- Медвідь: Медвідь С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: Автореферат дисерт. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук. – Київ, 2000.
- Охримович: Охримович В. Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних // Житє і слово, т. III. – Львів. – С. 302-307.
- Панчук: Панчук Г. Антропонімія Опілля. – Тернопіль, 2001.
- Рульова: Рульова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця ХУІІІ-ХХ ст.: Автореф. канд. філол. наук. – Івано-Франківськ, 2004.
- Худаш: Худаш М.Л. З історії української антропонімії.– К.: Наук. думка, 1977.
- Чучка: Чучка П.П. Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 592 – 620.
- Skulina: T.Skulina. Staroruskie imiennictwo osobowe, cz. II. – Wroclaw etc., 1974.

Butschko Hanna. „Entpatronymisierung“ als sprachlicher Faktor der Stabilisierung ukrainischer Familiennamen. *Im Beitrag werden die Prozesse, die zur Stabilisierung ukrainischer Familiennamen als unveränderten stabilen Zeichen beitragen, auf dem Stoff des Personennamensystems der Boikenregion untersucht. Der Vergleich des historischen und modernen Personennameninventars hat ergeben, das die rasche Reduzierung der possessivischen Derivate eine wichtige Rolle in der Stabilisierung ukrainischer Familiennamen spielt. Die Derivate waren häufig in den Vorfamiliennamen (Zunamen) als zusätzliche zu den Vornamen Identifizierungsmittel gebraucht worden.*

Schlüssewörter: *Familiennamen, Zunamen, Identifizierung der Person, Patronym, Entpatronymisierung.*